

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Facultatea de Teologie Ortodoxă

Gavriil Musicescu între tradiție și inovație

Teză de doctorat

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC,

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU

DOCTORAND,

ALEXANDRA BUDU

CLUJ-NAPOCA

2016

Cuprins

Listă de abrevieri	4
Introducere	5
Stadiul actual al cercetării.....	12
Capitolul I - Contextul muzical internațional și intern al vremii.....	37
1.1. Contextul muzical simfonic internațional – școlile naționale.....	37
1.2 Contextul muzical religios internațional	41
1.2.1. Muzica religioasă apuseană.	41
1.2.2. Muzica religioasă răsăriteană.....	43
1.3. Școala muzicală românească.....	50
1.3.1. Muzica laică	50
1.3.2. Reforma hrisantică în România și evoluția muzicii psaltice de tradiție bizantină.....	54
1.3.3. Introducerea notației liniare și apariția ansamblurilor corale religioase	61
Capitolul II - Repere biografice.....	66
2.1. Viața.....	66
2.2 Studiile	86
Capitolul III - Activitatea dirijorală	100
3.1. Activitatea muzicală a lui Gavriil Musicescu la Izmail	100
3.2. Corul mitropolitan din Iași.....	105
3.3. Coruri și orchestre îndrumate de Gavriil Musicescu	165
3.4. Concepția inovatoare a lui Musicescu asupra corurilor și artei dirijorale din România reflectată în studii și articole.....	169
Capitolul IV - Activitatea didactică și publicistică	178
4.1. Concepția inovatoare despre muzică a lui Gavriil Musicescu reflectată în conferințe și articole.....	178
4.2. Gavriil Musicescu – profesor și director al Conservatorului ieșean	187
Capitolul V - Opera	202
5.1. Creația religioasă corală.....	203
5.2. Activitatea de transcriere	221
5.2.1. Primele încercări de transcriere din notație neumatică în notație liniară.....	222
5.2.2. Gavriil Musicescu și teoria glasurilor în notație liniară.....	226
5.2.3. Metoda de lucru	232
5.2.4. Opera lui Macarie Ieromonahul în transcrierea lui Gavriil Musicescu.....	236
5.2.5. Elemente de inovație în transcrierile lui G. Musicescu	254

5.2.6. Întâmpinare la raportul comisiei Sfântului Sinod	256
5.3. Creația corală populară	265
Concluzii	272
Bibliografie	275
Anexe.....	295

REZUMAT

Cuvinte cheie: Musicescu, transcriere, cor, modal, concert, folclor, inovație, tradiție, compoziție

Gavriil Musicescu a rămas în istoria muzicii românești ca fondatorul primului cor mixt – cel al Catedralei Mitropolitane din Iași. Puțini sunt, însă, cei care cunosc celelalte ramuri ale activității sale, iar despre activitatea sa de fondator și dirijor de cor nu se cunosc toate detaliile. Nu am putea totuși să vorbim despre Musicescu fără a menționa activitatea sa de pedagog sau de compozitor și chiar mai puțin cunoscuta activitate de folclorist. Am face o nedreptate memoriei lui dacă nu am aborda toate aceste subiecte în complexitatea lor. S-a vorbit de multe ori despre influența rusească – incontestabilă de altfel – din creația lui Musicescu, dar credem că este timpul să facem o analiză mai amănunțită pentru a putea afirma cu exactitate cât din opera sa a fost de influență rusească. Nu credem că lucrările sale ar mai fi atât de des interpretate dacă nu s-ar potrivi sufletului românului, dacă nu ar fi construite pe filonul tradițional, pe care el însuși l-a îndrăgit atât de mult. Compozițiile lui, de la sfârșitul veacului al XIX-lea, fac parte în continuare din repertoriul multor coruri, care aspiră la faima pe care a avut-o corul mitropolitan din acea vreme.

Personalitatea lui Gavriil Musicescu a fost una deosebit de complexă și totodată fascinantă prin puterea de muncă, prin curaj, dar mai ales prin dragostea pentru muzică. Și cum oriunde există puțin talent, munca trebuie să fie înmăit mai multă, dorim să scoatem la lumină, să scuturăm de praful timpului documentele ce stau uitate în arhive și să îi dedicăm lui Gavriil Musicescu o monografie complexă, demnă de cel care, prin munca sa atât de vastă în domeniul muzicii, trăiește în continuare în conștiința tuturor.

SUCCINTĂ CONTEXTUALIZARE ISTORICĂ ȘI TEMATICĂ. Secolul al XIX-lea a fost unul deosebit de încărcat în evenimente atât politice cât și sociale, care au determinat la rândul lor ample mișcări în lumea culturală în general și muzicală în special. Mai exact, muzica de tradiție bizantină a trecut prin reforma hrisantică, îndelung contestată de mulți dintre psalți atunci și acum. Această reformă a condus la simplificarea notației neumatice și, în opinia noastră, la o accesibilizare a cântărilor existente în fondul muzical comun.

În Principatele Române, introducerea reformei hrisantice a facilitat și atingerea apogeului procesului de românire a cântărilor, proces început un secol mai devreme de

Filothei sin Agăi Jipei. Macarie Ieromonahul, Anton Pann și Dimitrie Suceveanu au contribuit la îmbogățirea repertoriului de strană. Cu toate acestea, școlile de psaltichie erau tot mai puține și mai prost finanțate, iar introducerea muzicii corale pe teritoriul României a însemnat declinul vechii monodii de tradiție bizantină.

În acest context în care pe de o parte arta corală era abia la început și avea un repertoriu extrem de sărac, iar pe de altă parte arta muzicală psaltică era amenințată de pieire, Gavriil Musicescu a fost providențial prin activitatea pe care a desfășurat-o, compunând, transcriind și valorificând melosul bizantin.

STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRII. Până în acest moment, în România există un singur volum extins dedicat marelui compozitor moldovean, semnat de George Breazul, *Gavriil Musicescu. Schiță monografică*, Editura muzicală, București, 1962. Volumul tratează despre viața lui Musicescu, activitatea sa componistică, pedagogică, dar acordă un spațiu suficient și activității publicistice și analizei muzicale a câtorva dintre creațiile lui Musicescu. De la acest volum și până astăzi nu am reușit să identificăm o altă lucrare de amploare dedicată lui Gavriil Musicescu. Studiile și articolele omagiale identificate se concentrează pe anumite ramuri ale activității compozitorului moldovean, fie pe realizările dirijorale, pe activitatea sa didactică sau de transcriere. Numărul acestora, deși destul de mare, nu se reflectă și în cantitatea de informații noi prezentate.

În literatura de specialitate de peste hotare, nu am identificat lucrări monografice de amploare dedicate lui Musicescu, excepție făcând volumul semnat de L. Acsionova, *Gavriil Musicescu viața și opera*, Editura de stat „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1960.

Pornind de la aceste două volume și de la articolele identificate, am dezvoltat o cercetare riguroasă, care a cuprins Arhivele Naționale din București, Iași și Vaslui, mai multe fonduri ale Bibliotecilor Centrale Universitare din țară și am extins-o la presa vremii de peste hotare din dorința elaborării unei teze cât mai complexe care să reflecte cât mai corect personalitatea marelui muzician Gavriil Musicescu.

OBIECTIVELE CERCETĂRII. În urma identificării unui material vast, provenit din surse autentice constituite din scrisori olografe ale lui Musicescu precum și din documente autentice, precum și din dorința realizării unei cercetări cât mai complete, am asumat următoarele obiective:

- să actualizăm informația deja existentă cu privire la viața și activitatea compozitorului, aducând unele clarificări prin intermediul documentelor de arhivă;
- să prezentăm personalitatea lui Musicescu în toată complexitatea sa;

- să facem o analiză a celor mai importante și reprezentative lucrări din creația lui Gavriil Musicescu;
- să evidențiem stilul Musicescu în creațiile sale;
- să demonstrăm importanța operei lui Gavriil Musicescu atât pentru contemporaneitate, cât și pentru posteritate, în țară și chiar în afara granițelor țării.

CONTRIBUȚIA TEZEI DE DOCTORAT LA DOMENIUL DE CERCETARE. Teza realizată aduce o contribuție importantă în domeniul *Muzicii bisericești* sub mai multe aspecte, după cum urmează: a) clarificarea unor puncte de divergență în ceea ce privește viața și studiile lui Gavriil Musicescu prin intermediul descoperirilor relazate în cadrul arhivelor consultate; b) identificarea activității teologice-misionare a compozitorului moldovean, un aspect care nu a mai fost tratat până acum în literatura de specialitate; c) prezentarea detaliată a activității dirijorale și concertistice, care atestă importanța și influența pe care Musicescu a avut-o la nivel național în domeniul muzical.

STRUCTURA LUCRĂRII. Lucrarea este structurată în cinci capitole care urmăresc detaliat diversele ramuri ale activității lui Musicescu în plan muzical.

Capitolul I prezintă contextul muzical internațional și intern al vremii. Cunoașterea acestui context este necesară pentru a putea înțelege mai bine opera lui Musicescu, progresul culturii muzicale în perioada în care acesta a activat. Școlile naționale erau în plin avânt atunci în întreaga Europă, toate țările fiind dornice să își afirme specificul național, chiar dacă până atunci nu avuseseră producții muzicale remarcabile. Dominația puternică instaurată de Wagner pe de o parte și de veriști pe de alta avea să se încheie, iar națiunile Europei aveau un tezaur extrem de valoros la dispoziție pentru a înlocui cu succes autoritatea germană și italiană în domeniul muzical. Fiecare popor european își aducea contribuția sa la dezvoltarea culturii muzicale, nu doar prin citatul muzical, ci și prin teme abordate, în care se regăseau cu mai multă ușurință, deschizând astfel accesul unui public mai larg, care putea rezona acum cu operele marilor compozitori naționali.

În România, notația guidonică și muzica armonică abia fuseseră introduse și câștigau teren cu fiecare zi. De asemenea, muzica religioasă de tradiție bizantină abia trecuse prin focul purificator al reformei hrisantice la nivel european pentru a întâmpina noi dificultăți pe teritoriul țării noastre. La aproape 50 de ani de la opera monumentală a lui Macarie Ieromonahul arta muzicală psaltică de tradiție bizantină era considerată desuetă, un simbol a tot ceea ce era învechit și retrograd în domeniul cultural românesc, școlile de psaltichie erau tot mai puține, iar dascălii erau tot mai prost plătiți. Această situație, dublată și de dorința de înlocuire a psalticii cu muzica vocală, care era tot mai agreată prin corurile care se înființau

peste tot în țară, a culminat cu reforma lui Cuza. În acest context, activitatea lui Musicescu prinde contur, împletind elementele tradiționale ale muzicii românești, fie ea religioasă sau laică, cu ideile sale inovatoare prin care dorea să contribuie la progresul culturii muzicale de la noi din țară.

Capitolul II prezintă o serie de repere biografice: viața și studiile marelui muzician ieșean. Provenind dintr-un mediu iubitor de muzică, Musicescu s-a remarcat de mic și și-a cultivat talentul cu care a fost înzestrat de la natură. Acest talent a fost dezvoltat printr-o muncă asiduă, prin studii la Seminarul din Socola, Huși, la Conservatorul din Iași, iar apoi peste hotare, la Capela Imperială și la Conservatorul din Sankt Petersburg. Agilitatea sa, capacitatea de a reține repede noile cunoștințe, seriozitatea, perseverența l-au ajutat să realizeze mereu ceea ce și-a propus, de cele mai multe ori în cel mai scurt timp posibil. Spre exemplu, la Sankt Petersburg a reușit să finalizeze cursurile în numai un an. Din perspectiva creației și a armonizării modale pe care Musicescu a deprins-o în Rusia, studiile sale acolo au fost hotărâtoare pentru complexitatea fenomenului pe care l-a declanșat la nivel național: armonizarea folclorului pe principii modale.

Ca multe dintre figurile reprezentative ale culturii românești, Musicescu nu a avut o viață ușoară din punct de vedere financiar. Familia sa numeroasă, boala soției și a fiicei sale Sonia au redus considerabil bugetul familiei care nu își permitea nici măcar luxul unui concediu în altă parte decât la rudele din alte localități.

Deși s-a stins în plină activitate creatoare, la numai 56 de ani, Musicescu a dus o viață foarte bogată, închinată aproape în exclusivitate artei muzicale, cu un program zilnic ce depășea 12 ore de activitate didactică și creatoare. Din întreaga sa corespondență Musicescu ne apare ca un om tenace, un profesionist desăvârșit și un adevărat trăitor al ortodoxiei, fapt definitiv pentru întreaga sa creație. Gavriil Musicescu nu a putut și nu a dorit niciodată să despartă viața personală de cele două mari axe care i-au guvernat existența: ortodoxia și neamul românesc. Înțelegerea acestor aspecte definitorii ale vieții lui Musicescu ne vor conduce și spre înțelegerea întregii sale opere.

Capitolul III îl prezintă pe Musicescu în calitate de dirijor. Și-a început cariera la pupitrul corului din Ismail, după ce a obținut cu mare greutate postul de profesor de muzică vocală al Seminarului. În timpul studiilor efectuate la Sankt Petersburg a primit oferte de la coruri cu prestigiu din Rusia, dar a refuzat pentru a veni la Iași unde a dirijat corul Catedralei Mitropolitane vreme aproape treizeci de ani. Totodată s-a ocupat și de celelalte coruri din Iași, în special de cel de la biserica Sf. Spiridon. Tot el este responsabil și pentru înființarea orchestrei Conservatorului din Iași în scopul încurajării progresului artistic al elevilor. Tehnica

dirijorală folosită de Musicescu ne-a parvenit prin intermediul câtorva dintre foștii lui coriști care au descris în cuvinte sumare atitudinea sa în timpul repetițiilor sau al reprezentațiilor corului. Toată presa vremii apreciază corul mitropolitan ca fiind cel mai bun din țară, cunoscut peste hotare, corul cu cea mai frumoasă și sensibilă interpretare, capabil să rivalizeze cu coruri renumite de peste hotare. Cu ajutorul unei discipline de fier și a lecțiilor de teorie și armonie, Musicescu și-a transformat corul în etalonul estetic al ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea. Cu ajutorul acestui cor Musicescu a efectuat mai multe turnee în țară și peste hotare, prin intermediul cărora el dorea să promoveze credința ortodoxă și dragostea de neamul românesc. Până la primele reprezentații oferite de corul mitropolitan din Iași, concertele oferite de astfel de grupuri erau total neobișnuite, dar Musicescu a fost excepțional prin tot ceea ce a făcut, astfel încât îl putem considera și inițiatorul acestui fel de manifestări. După debut, cuvintele adresate corului și dirijorului au fost numai la superlativ, ceea ce înseamnă că gradul de performanță atins era unul deosebit de ridicat.

În calitate de inovator al tuturor direcțiilor muzicale pe care s-a axat Musicescu, nu a lăsat ramura corală mai prejos și a luptat pentru introducerea vocilor feminine în cor, o reușită care a condus la o îmbunătățire a producțiilor corale. De asemenea, concepția potrivit căreia toți coriștii trebuiau să aibă cunoștințe minime de teorie, armonie și istoria muzicii a contribuit în mod decisiv la succesul pe care l-a avut corul mitropolitan atât timp cât a cântat sub bagheta lui Musicescu.

Capitolul IV tratează despre activitatea pedagogică a lui Musicescu, fie în calitate de profesor de armonie, director al Conservatorului din Iași sau ca profesor la diferite școli și asociații. Musicescu nu era numai un dirijor înnăscut, ci și un pedagog înnăscut, care și-a transmis ideile inovatoare cu multă pricepere elevilor săi, dintre care cei mai cunoscuți sunt Ion Vidu, Timotei Popovici sau Alexandru Zirra. Astfel, Musicescu s-a prezentat întotdeauna ca un profesor sever, care pune accent pe înțelegerea logică a noțiunilor, pe trăirea efectivă a ceea ce profesă. Totodată, Musicescu și-a expus aceste idei pe care le transmitea elevilor săi și care reprezentau crezul său artistic și publicului larg, prin intermediul unor conferințe sau articole publicate în ziarele vremii. Printre rânduri, citim despre un muzician pasionat, dornic să contribuie cu munca sa la dezvoltarea culturii muzicale naționale, un teolog deosebit care căuta prin intermediul artei pe care o stăpânea până la desăvârșire să promoveze credința ortodoxă. Totodată, Musicescu a conștientizat faptul că pentru ca arta muzicală să cunoască o perioadă de înflorire este necesară și instruirea publicului, nu doar a celor care oferă producțiile muzicale. În acest sens el a inițiat o serie de conferințe-audiții prin care își propunea să introducă publicului o serie de noțiuni elementare din istoria muzicii

concomitent cu reprezentații vocal-instrumentale oferite de profesorii și elevii Conservatorului. Este primul demers cunoscut până astăzi de instruire a publicului și dovedește viziunea de care a dat dovadă Musicescu și amploarea pe care dorea să o imprime fenomenului artistic muzical de la noi din țară.

Capitolul V prezintă mai detaliat creația muzicală a compozitorului ieșean, împărțită pe secțiuni: muzica religioasă corală, transcrierile de muzică psaltică, armonizările folclorice. Particularitățile stilului lui Musicescu l-au făcut apreciat și recunoscut drept compozitor de valoare nu doar pe teritoriul țării noastre, ci și în străinătate prin obținerea de medalii la Expoziția Internațională de la Paris sau prin faptul că piesele sale erau interpretate de corurile marilor capitale europene. Direcțiile multiple deschise de Musicescu în toate cele trei categorii de muzică îl prezintă ca pe cea mai mare personalitate muzicală din România din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Musicescu a știut să treacă cu măiestrie de la stilul grandios al partiturilor scrise pentru 7 și 8 voci cu acompaniament de pian la transcrierile de muzică psaltică și chiar la armonizări de piese religioase de tradiție bizantină fără să știrbească din frumusețea nici uneia.

Deși cea mai cunoscută parte din activitatea sa este cea de compunere a unui repertoriu variat destinat Sfintei Liturghii, precum și concertele sale care i-au atras acuzații de filorusism din partea contestatarilor săi, considerăm că lucrarea sa de transcriere a repertoriului psaltic de tradiție bizantină este deosebită și trecută de cele mai multe ori cu vederea. Alături de Grigore I. Gheorghiu și de Gheorghe Dima-Iași, Musicescu a transcris după Macarie Ieromonahul cântările de la vecernie și utrenie pe cele opt glasuri, tipărind pentru fiecare câte un volum individual. Tot lor le aparține și volumul de *Catavasii* precum și cel care cuprinde *Axioane*. Deși blamat la acea vreme și muștrat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Musicescu a contribuit decisiv la ideea de uniformizare a cântărilor bisericești și, după o scurtă analiză, se poate observa că lucrările celor trei profesori ieșeni au constituit un consistent punct de plecare în lucrarea de uniformizare desfășurată cu o jumătate de secol mai târziu în Biserica Ortodoxă Română.

Nu în ultimul rând, armonizările folclorice ale lui Musicescu rămân un important punct de referință în creația corală românească, el fiind primul care a armonizat modal folclorul românesc. Lucrările sale au fost apreciate și peste hotare, au fost premiate la Expoziția internațională de la Paris și au constituit punctul de atracție al tuturor concertelor oferite de corul mitropolitan din Iași, aducând bucurie în inimile românilor de pretutindeni.

Deși mai există unele lucrări destinate în exclusivitate lui Musicescu, ne dorim ca prin intermediul acestei lucrări urmărind următoarele obiective:

- să actualizăm informația deja existentă cu privire la viața și activitatea compozitorului, aducând unele clarificări prin intermediul documentelor de arhivă;
- să prezentăm personalitatea lui Musicescu în toată complexitatea sa;
- să facem o analiză a celor mai importante și reprezentative lucrări din creația lui Gavriil Musicescu;
- să evidențiem stilul Musicescu în creațiile sale;
- să demonstrăm importanța operei lui Gavriil Musicescu atât pentru contemporaneitate, cât și pentru posteritate, în țară și chiar în afara granițelor țării.

În vederea atingerii acestor obiective, pe tot parcursul cercetării am luat contact nemijlocit cu documente originale ce se regăsesc în fondul Arhivelor Naționale Române, filialele din Iași, București, Vaslui, în Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei precum și în fondul de manuscrise de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași și Biblioteca Academiei Române, filiala București. De asemenea, am consultat un număr mare de ziare și reviste din perioada în care a trăit și activat Gavriil Musicescu, de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași și Biblioteca Centrală Universitară din Cluj. Toate materialele descoperite în sursele menționate au fost integrate în cadrul lucrării de față în vederea argumentării din surse autorizate a ideilor și ipotezelor cu privire la viața și activitatea lui Musicescu. Ele constituie un material valoros și esențial în ceea ce privește elementul de noutate pe care lucrarea de față își propune să îl aducă deoarece ni-l prezintă pe Gavriil Musicescu – omul și muzicianul așa cum a fost el în realitate, fără cosmetizări inutile.

Realitatea muzicală contemporană ne prezintă tot mai mulți tineri interesați de muzica religioasă corală. Aproape fiecare parohie are un mic grup care dorește să înfrumusețeze serviciul divin cu muzică polifonică. Majoritatea acestor coruri se folosesc de creația lui Musicescu în alcătuirea repertoriului lor pentru serviciul divin sau pentru a susține concerte cu diverse ocazii. Pe lângă piesele cu caracter religios, formațiile corale, în special cele care se prezintă în fața comunităților de români din afara granițelor țării, includ în repertoriul lor piesele cu caracter folcloric armonizate de Gavriil Musicescu. El este autoritatea în domeniu în ceea ce privește organizarea corului mixt, dar și pregătirea membrilor acestuia. În sprijinul acestei afirmații există mărturii cu privire la desfășurarea repetițiilor pe care Musicescu le-a desfășurat cu corul Catedralei din Iași, analize ale artei sale dirijorale și, nu în ultimul rând, succesul de care s-a bucurat corul lui Musicescu oriunde a concertat în țară sau în străinătate, primind nenumărate complimente chiar din partea unor dirijori de cor consacrați, de talie internațională. De aceea credem că este necesar să cunoaștem personalitatea, dar mai ales

munca și eforturile depuse în acest sens de acest mare muzician, de al cărui nume se leagă atât de multe aspecte ale vieții muzicale românești.

Bibliografie

Biblia sau Sfânta Scriptură. Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, IBMBOR, 1991.

Biblia sau Sfânta Scriptură. Diortosită de ÎPS Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, București, IBMBOR, 2001.

Biblia sau Sfânta Scriptură. Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Daniel – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, IBMBOR, 2008.

A. Dicționare și enciclopedii

1. BERG, I., *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*, Editura Vestala, București, an 2008.
2. COSMA, Viorel, *Mic Lexicon*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1965.
3. COSMA, Octavian Lazăr, *Hronicul muzicii românești*, Editura Muzicală, București, vol. IV (1976), vol. VII (1986).
4. MOLDOVEANU, Pr. Prof. Dr. Nicu, NECULA, Pr. Prof. Dr. Nicolae, STANCIU, Pr. Prof. Dr. Vasile, BARBU-BUCUR, Arhid. Prof. Dr. Sebastian, *Dicționar de muzică bisericească românească*, Editura Basilica, București, 2013.
5. VANCEA, Zeno, *Enciclopedie muzicală*, vol. 19, *Școlile naționale în secolul al XIX-lea*, Editura Prietenii Cărții, București, 1996.

B. Izvoare

Arhivele Statului Iași

Fond Mitropolia Moldovei și Sucevei

6. Dosar nr. 1/1877-1928, vol.1 și 2
7. Dosar nr. 5/1880
8. Dosar nr. 2/1877-1881
9. Dosar nr. 3/1880-1884

10. Dosar nr. A14/1864

11. Dosar nr. A15/1860

12. Dosar nr. 4/1868

13. Dosar nr. 4/1903-1920

Fond Academia de muzică și artă dramatică Iași

14. Dosar nr. 23/1901

15. Dosar nr. 1/1865

16. Dosar nr. 2/1864-1865

17. Dosar nr. 1/1864

18. Dosar nr. 3/1866

19. Dosar Nr. 3/1865

Fond Melchisedek

20. Dosar nr. 14/1867-1881

21. Dosar nr. 15/1880

22. Dosar nr. 27/1867-1881

23. Dosar nr. 30/1867-1881

Arhivele Statului Vaslui

Fond Episcopia Hușilor

24. Dosar nr. 9/1860-1861

25. Dosar nr. 35/1860-1861

Arhivele Naționale București

Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice

26. Dosar nr. 9/1887

27. Dosar nr. 126/1877

28. Dosar nr. 132/1876

29. Dosar n.r 105/1866

30. Dosar nr. 106/1866

31. Dosar nr. 766/1866

Fond Casa Regală, oficiale

32. Dosar n.r 22/1896

Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei

Fond Corul vocal al Mitropoliei

33. Dosar nr. 88/1903.

Biblioteca Academiei Române București

Arhiva Iosif Naniescu

34. IV Varia 1

Biblioteca Centrală Universitară Iași

35. Arh. 38 (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 17)

36. Arh. M. LXVIII

37. Arh. M.XXXVII

C. Lucrări semnate de Gavriil Musicescu

38. MUSICESCU, Gavriil, *Curs practic de musică vocală*, borșura III, ediția a 10-a, Editura Librăriei Nouă, Iași, 1890.

39. IDEM, *Curs practic de musică vocală* acomodată după programa nouă de T. Teodorescu, Editura „Librăriei Nouă” P. & D. Iliescu, Iași, 1912.

40. IDEM, *Întâmpinare la Raportul Comisiunii Sf. Sinod*, Tipografia „Dacia” P. Iliescu & D. Grossu, Iași, 1900.

41. IDEM, *Imnurile dumnezeescei liturghii a celui întru sâni părintelui nostru Ioan Chrisostomu, arhiepiscopul Constantinopolei* acomodată la serviciul archieresc. *Musica prelucrată cu aranjamente de piano de Gavriil Musicescu, profesore de musică vocală la Seminarul de Ismail*, Opul III, Imprimeria de Musică a lui Ioan Weis și Ioan Cartu, București, 1870.

42. IDEM, *Imnele Sfintei Liturghii pentru cor mixt și piano*, ediția a III-a, Editura Soc. Comp. Români, București, 1934.

43. IDEM, *Șase axioane la diferite sărbători împărătesci compuse pentru cor mixt și piano*, op. 9-14, aprobate de Capella Imperială din St. Petersburg, W. Benicke, Lipsku.

44. IDEM, *12 melodii naționale pentru cor mixt și piano*, op. 31, Leipzig, 1889.

45. IDEM, *1-iul Concert compus pentru cor mixt cu aranjament de piano*, Jos. Eberle & Co., Viena.

46. IDEM, *Rândueala Cununii. Musica prelucrată și arangeată pentru piano de Gavriilu Musicescu, professore de musica vocală la Seminarul de Ismailu*, București, 1871.
47. IDEM, „Moșulică”, în *Arta*, An II (1885), Nr. 7, 1 ianuarie, p. 52.
48. IDEM, „Imnul Național”, în *Arta*, An 1883, Nr. 4, 25 octombrie, pp. 52-54.
49. IDEM, „Relativ la «Deșteaptă-te române»”, în *Arta*, An IV (1895), Nr. 2, februarie, p. 45-50.
50. IDEM, „Adevărul supără”, în *Arta*, An III (1894), Nr. 4, 15 februarie, pp. 54-60.
51. IDEM, „Discursul ținut la solemnitatea împărțirii premiilor la Conservatorul din Iași”, în *Arta*, An I (1884), Nr. 21, pp. 332-336.
52. IDEM, „Inerție și indiferență”, în *Arta*, An III (1894), Nr. 15-16, 15 august, pp. 239-242.
53. IDEM, „Cântările bisericesti și muzica poporană”, în *Arhiva*, An XII (1901), Nr. 7 și 8, iulie-august, 304-317.
54. IDEM, „Corurile bisericesti”, în *Arta*, An I (1884), Nr. 18, 25 mai, pp. 281-282; Nr. 19, 10 iunie, pp. 297-300; Nr. 20, 25 iunie, pp. 313-315; Nr. 22, 25 iulie, pp. 345-352; Nr. 23, 10 august, pp. 361-366.
55. IDEM, „Câteva cuvinte despre muzică”, în *Lyra română*, An I (1880), Nr. 5, 1 ianuarie, pp. 33-34; Nr. 6, 6 ianuarie, pp. 41-42; Nr. 7, 13 ianuarie, p. 49., Nr. 8, 24 ianuarie, p. 57.
56. IDEM, „Răspuns la scrisoarea lui I. Broju”, în *Telegraful Român*, An XLII (1894), Nr. 38, marți 5/17 aprilie, p. 1.
57. IDEM, „Scrisoare”, în *Tutova*, An 4 (1887), Nr. 164, p. 2
58. MUSICESCU, Gavriil; DIMA, Gh. I.; GHEORGHIU, Gr. I., *Rânduiala Vecerniei de sâmbătă seara pusă pe 8 glasuri*, C. G. Röder, Leipzig, 1883.
59. IDEM, *Rânduiala Vecerniei de sâmbătă sara pusă pe cele 8 glasuri întrebuințate în Biserica Ortodoxă Română*, 1883.
60. MUSICESCU, Gavriil; GHEORGHIU, Grigore I. *Axioane întrebuințate în serviciul Bisericeii Orthodoxe la diferite sărbători și zile mari*, C. G. Röder, Leipzig, 1897.
61. IDEM, *Catavasiile sărbătorilor de pese an*, C. G. Röder, Leipzig, 1899.

D. Sinteze și monografii

62. ACSIONOVA, L., *Gavriil Musicescu viața și opera*, Editura de Stat „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1960.

63. AURESCU, Al., *Anuarul Conservatorului de muzică și declamație din Iași. De la înființarea lui până la 1905*, Iași, Tip. H. Goldner, 1906.
64. BARNEA, Pr. Alexandrel, *Muzica bisericească în Moldova secolului al XIX-lea*, Editura Sf. Mina, Iași, 2009.
65. IDEM, *Muzica bisericească în Moldova secolului al XX-lea*, Editura Sf. Mina, Iași, 2009.
66. BENTOIU, Pascal, *Imagine și sens*, Editura muzicală, București, 1973.
67. BOLOGA, V., *Musicescu, Dima și muzica populară*. Țara Bârsei. Brașov, 1930.
68. BRÂNCUȘI, Petre, *Istoria muzicii românești. Compendiu*, Editura muzicală a uniunii compozitorilor din R.S.R., București, 1969.
69. BREAZUL, George, *Gavriil Musicescu. Schiță monografică*, București, Editura Muzicală, 1962.
70. IDEM, *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. I, Editura muzicală a R.S.R., București, 1966.
71. IDEM, *Gavriil Musicescu opere alese*, Editura muzicală, București, 1958.
72. BUCESCU, Florin, *Cântarea psaltică în manuscrisele moldovenești din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX*, vol. I, Editura Artes, Iași, 2009.
73. BUCIU, Dan, *Elemente de scriitură modală*, Editura muzicală, București, 1981.
74. BUZERA, Alexie, *Cultura muzicală românească de tradiție bizantină din sec. al XIX-lea*, Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 1999.
75. BUZILĂ, Serafim, *Graiul neamului (pagini din muzica corală națională)*, Chișinău.
76. CAUDELLA, Eduard, *Cronici din trecut*, Editura muzicală, București, 1975.
77. CHIRCEV, Elena, *Muzica românească de tradiție bizantină între neume și portativ*, vol. I, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2013.
78. COMBARIU, J., *Histoire de la musique*, Tome III, Librairie Armand Colin, 103, Boulevard Saint-Michel, Paris, 1939.
79. CONSTANTINESCU, Radu, *Istoricul înființării Academiei de muzică și artă dramatică „G. Enescu” din Iași*, Tipografia Albina Românească, Iași, 1940.
80. COSMA, Viorel, *Dirijorul Marin Constantin, portret eseistic*, Editura Magic Print, Onești, 2011.
81. CREANGĂ, Victor, *Gavriil Musicescu, Lăsați-mă să cânt*, Editura Știința, Chișinău, 1997.
82. CUNȚANU, Dimitrie, *Cântările bisericești după melodiile celor opt glasuri*, Editura autorului, Sibiu, 1890.

83. DEAN, Winton, *Handel's Operas, 1726-1741*, Woodbridge: Boydell Press.
84. GALINESCU, Gavriil, *Cântarea bisericească*, Tipografia Alexandru Țerec, Iași, 1941.
85. GHENEA, Cristian C., *Din trecutul culturii muzicale românești*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.S.R., București, 1965.
86. GHEORGHIU, Grigore I., *Corul lui Musicescu*, Tipografia „Viața Românească”, Iași, 1926.
87. GIULEANU, Victor, *Melodica bizantină*, Editura muzicală, București, 1981.
88. ILIUȚ, Vasile, *De la Wagner la contemporani*, vol II, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor și muzicologilor din România, București, 1995.
89. IORDAN, Alexandru, *30 de ani de la moartea lui Gavriil Musicescu (1847-1903)*, București, 11 XII 1933.
90. MAFTEI, Ionel, *Personalități ieșene. Omagiu*, vol I, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Iași, 1972.
91. GHEORGHIU, Mardare; IBĂNESCU, Grigore I., *Protestare la interpelarea d-lui Musicescu aduse Sft. Sinod, a ședinței din 25 mai 1899*, Tipografia M. P. Popovici, Str. Alecsandri, Iași, 1900.
92. MOISESCU, Titus, *Prolegomene bizantine*, vol. I, II, Editura muzicală, București, 1985, 2003.
93. MOLDOVEANU, Pr. Prof. Dr. Nicu, *Istoria muzicii bisericești la români*, Editura Basilica, București, 2010.
94. NASTASĂ, Diac. I. Gabriel, *Protopsalți, cântăreți și dirijori de cor la Catedrala Mitropolitană din Iași*, Editura Panfilius, Iași, 2007.
95. PANȚIRU, Grigore, *Notația și ehurile muzicii bizantine*, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1971.
96. PASCU, George; SAVA, Iosif, *Muzicienii Iașului*, Editura Muzicală, București, 1987.
97. PASCU, George, BOȚOCAN, Melania, *Carte de istoria muzicii*, vol. II, Editura Vasiliana, Iași, 2003.
98. PETRESCU, I. D., *Étude de paléographie musicale byzantine*, Editura muzicală, București, 1967.
99. PLOEȘTEANU, Nifon N., *Carte de muzică bisericească pe psaltichie și pe note liniare, pentru trei voci*.
100. POPOVICI, Doru, *Muzica corală românească*, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.S.R., București, 1966.

101. POSLUȘNICU, Mihail Grigore, *Din trecutul muzical al românilor. Gavriil Musicescu. Viața și opera sa muzicală*, București, Editura Cartea Românească, 1925.
102. IDEM, *Istoria muzicii la români*, Editura Cartea Românească, București, 1928.
103. ROLAND-Manuel, *Histoire de la musique*, Tome II, Librairie Gallimard, 1963.
104. SECARĂ, Constantin, *Muzica bizantină, doxologie și înălțare spirituală*, Editura Muzicală, București, 2006.
105. STANCIU, Pr. Prof. Dr. Vasile, *Anastasimatar*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2010.
106. STUPCANU, Pr. T. V., *Anastasimatar sau cântările Învierii pe cele opt glasuri (melodii) bisericești*, Tipografia cărților bisericești, București, 1926.
107. ȘUȚU, Rudolf, *Iașii de odinioară. De la 1894-1900*, Iași, Tip. Lumina Moldovei, 1923.
108. TEODOREANU, Ionel, *Masa umbrelor*, Editura Junimea, 1983.
109. VANCEA, Zeno, *Creația muzicală românească sec. XIX-XX*, vol. I, Editura Muzicală, București, 1968.
110. VASILE, Vasile, *Profiluri de muzicieni români secolele XIX-XX*, 2 vol., Editura muzicală, București, 1986.
111. IDEM, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol. II, Editura Interprint, București, 1997.
112. VELEA, Pr. Dr. Marin, *Evoluția muzicii psaltice și a mișcării corale religioase din România*, Editura Daim, București, 2004.
113. VUILLERMOZ, Émile, *Histoire de la musique*, Arthème Fayard, 1949.

E. Studii și articole

114. ***, în *Curierul*, An al 5-lea (1877), Nr. 133, duminică, 13 noiembrie, p. 4.
115. ***, în *Curierul*, An al 8-lea (1880), Nr. 4, joi 10 ianuarie, p. 3.
116. ***, în *Curierul*, An al 8-lea (1880), Nr. 36, duminică 30 martie, p. 3.
117. ***, în *Curierul*, An al 8-lea (1880), Nr. 138, duminică 30 noiembrie/12 decembrie, p. 3.
118. ***, în *Curierul*, An al 9-lea (1881), Nr. 3, vineri 9/21 ianuarie, p. 3.
119. ***, în *Curierul*, An al 9-lea (1881), Nr. 112, duminică 4/16 octombrie, p. 3.
120. ***, în *Curierul*, An al 10-lea (1882), Nr. 37, duminică 4/16 aprilie, p. 2.
121. ***, în *Curierul*, An XIV (1886), Nr. 15, miercuri, 5/17 februarie, p. 3.
122. ***, în *Curierul*, An XIV (1886), Nr. 25, vineri 28 februarie/12 martie, p. 2.

123. *** , în *Curierul*, An XIV (1886), Nr. 47, vineri 25 aprilie/7 mai, p. 3.
124. *** , în *Curierul*, An XIV (1886), Nr. 51, duminică 4/16 mai, p. 2.
125. *** , în *Curierul*, An XIV (1886), Nr. 54, duminică 11/23 mai, p. 3.
126. *** , în *Curierul*, An XIV (1886), Nr. 143, miercuri 17/29 decembrie, p. 3.
127. *** , în *Curierul*, An XIV (1886), Nr. 147, miercuri 31 decembrie/12 ianuarie, p. 3.
128. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 11, vineri 30 ianuarie/11 februarie, p. 2.
129. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 13, miercuri 4/16 februarie, p. 3.
130. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 38, vineri 3/15 aprilie, p. 3.
131. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 42, miercuri 15/27 aprilie, p. 3.
132. *** , „Corul mitropolitan din Iași la Bârlad”, în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 44, duminică 19 aprilie/1 mai, p. 3.
133. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 46, duminică 26 aprilie/8 mai, p. 3.
134. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 47, miercuri 29 aprilie/11 mai, p. 3.
135. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 48, vineri 1/13 mai, p. 3.
136. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 91, duminică 9/21 august, p. 3.
137. *** , în *Curierul*, An XV (1887), Nr. 144, miercuri 30 decembrie/11 ianuarie, p. 3.
138. *** , în *Curierul*, An XVI (1888), Nr. 3, duminică 10/22 ianuarie, p. 2.
139. *** , în *Curierul*, An XVI (1888), Nr. 13, vineri 5/17 februarie, p. 3.
140. *** , în *Curierul*, An XVI (1888), Nr. 41, duminică 10/22 aprilie, p. 3.
141. *** , în *Curierul*, An XVI (1888), Nr. 42, miercuri 13/25 aprilie, p. 3.
142. *** , în *Curierul*, An XVI (1888), Nr. 45, miercuri 20 aprilie/2 mai, p. 3.
143. *** , în *Curierul*, An XVI (1888), Nr. 144, vineri 30 decembrie/11 ianuarie, pp. 2-3.
144. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 24, miercuri 1/13 martie, p. 3.
145. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 25, vineri 3/15 martie, p. 3.
146. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 31, vineri 17/29 martie, p. 3.
147. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 32, duminică 19/31 martie, p. 3.
148. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 34, vineri 24 martie/5 aprilie, pp. 2-3.
149. *** , „Cântecele naționale Române și Corul Mitropolitan din Iași”, în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 35, miercuri 29 martie/10 aprilie, pp. 2-3.
150. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 40, duminică 9/21 aprilie, p. 2.
151. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 41, vineri 14/26 aprilie, p. 2.

152. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 43, miercuri 19 aprilie/1 mai, p. 3.
153. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 44, vineri 21 aprilie/3 mai, p. 3.
154. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 46, miercuri 26 aprilie/8 mai, p. 3.
155. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 47, vineri 28 aprilie/10 mai, p. 3.
156. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 57, duminică 25 aprilie/7 iunie, p. 3.
157. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 67, duminică 18/30 iunie, p. 2.
158. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 69, vineri 23 iunie/5 iulie, p. 3.
159. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 72, duminică 2/14 iulie, p. 3.
160. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 74, vineri 7/19 iulie, p. 3.
161. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 77, vineri 14/26 iulie, p. 3.
162. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 79, miercuri 19/31 iulie, p. 3.
163. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 88, vineri 11/23 august, p. 3.
164. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 110, duminică 8/20 octombrie, p. 2.
165. *** , în *Curierul*, An XVII (1889), Nr. 112, vineri 13/25 octombrie, p. 2.
166. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 26, miercuri 7/19 martie, p. 3.
167. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 29, miercuri 17/26 martie, p. 3.
168. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 31, duminică 18/30 martie, p. 2.
169. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 32, miercuri 21 martie/2 aprilie, p. 3.
170. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 56, joi 24 mai/5 iunie, p. 3.
171. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 62, vineri 8/20 iunie, p. 3.
172. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 65, vineri 15/27 iunie, p. 3.
173. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 71, duminică 1/13 iulie, p. 3.
174. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 75, miercuri 11/23 iulie, p. 3.
175. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 77, duminică 15/27 iulie, p. 3.
176. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 78, miercuri 18/30 iulie, p. 3.
177. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 80, miercuri 25 iulie/6 august, p. 3.
178. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 83, miercuri 1/13 august, p. 3.
179. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 86, joi 9/21 august, p. 3.
180. *** , în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 87, duminică 12/24 august, p. 3.
181. *** , în *Curierul*, An XIX (1891), Nr. 20, vineri 22 februarie/6 martie, p. 3.
182. *** , în *Curierul*, An XIX (1891), Nr. 22, miercuri 27 februarie/11 martie, p. 3.
183. *** , în *Curierul*, An XIX (1891), Nr. 27, duminică 10/22 martie, p. 3.
184. *** , în *Curierul*, An XIX (1891), Nr. 33, duminică 24 martie/5 aprilie, p. 3.

185. *** , în *Curierul*, An XIX (1891), Nr. 35, duminică 31 martie/12 aprilie, pp. 2-3.
186. *** , în *Curierul*, An XIX (1891), Nr. 91, miercuri 11/23 septembrie, p.2.
187. *** , în *Curierul*, An XIX (1891), Nr. 106, duminică 20 octombrie/1 noiembrie, p. 3.
188. *** , în *Curierul*, An XX (1892), Nr. 18, duminică 16/28 februarie, p. 3.
189. *** , în *Curierul*, An XX (1892), Nr. 37, duminică 5/17 aprilie, p. 3.
190. *** , în *Curierul*, An XX (1892), Nr. 38, vineri 10/22 aprilie, p. 3.
191. *** , în *Curierul*, An XX (1892), Nr. 44, duminică 26 aprilie/8 mai, p. 2.
192. *** , în *Curierul*, An XXI (1893), Nr. 31, duminică 28 martie/9 aprilie, p. 2.
193. *** , în *Curierul*, An XXI (1893), Nr. 37, miercuri 14/26 aprilie, p. 3.
194. *** , în *Curierul*, An XXI (1893), Nr. 52, vineri 28 mai/9 iunie, p. 3.
195. *** , în *Curierul*, An XXI (1893), Nr. 53, duminică 30 mai/11 iunie, p. 3.
196. *** , în *Curierul*, An XXI (1893), Nr. 55, vineri 4/16 iunie, p. 3.
197. *** , în *România Musicală*, An I (1890), Nr. 12, 15 august, p. 3.
198. *** , în *România Musicală*, An IV (1893), Nr. 15, 1 octombrie și Nr. 16, 15 octombrie, pp. 95 și 104.
199. *** , în *România Musicală*, An VI (1895), Nr. 12-13, 15-30 iunie, p. 96.
200. *** , în *România Musicală*, An VI (1895), Nr. 19, 1 octombrie, p. 128.
201. *** , „Din Iași”, în *România Musicală*, An VII (1896), Nr. 9, 1 mai, p. 70.
202. *** , „Din Iași”, în *România Musicală*, An VII (1896), Nr. 10 și 11, 15 mai și 1 iunie, p. 84.
203. *** , în *România Musicală*, An VII (1896), Nr. 16, 1 octombrie, p. 124.
204. *** , „Corul D-lui Musicescu”, în *România Musicală*, An VIII (1897), Nr. 18, 1 noiembrie, p. 143.
205. *** , în *România Musicală*, An VIII (1897), Nr. 20, 1 decembrie, p. 160.
206. *** , în *România Musicală*, An IX (1898), Nr. 4, 15 februarie, p. 36.
207. *** (Goldan), „Chișinău”, în *România Musicală*, An IX (1898), Nr. 6, 15 martie, pp. 57-58.
208. *** , în *România Musicală*, An XII (1901), Nr. 2, 15/28 ianuarie, p. 16.
209. *** , în *România Musicală*, An XII (1901), Nr. 14, 1/4 septembrie p. 109.
210. *** , în *România Musicală*, An XIII (1902), Nr. 6-7, 15/28 martie – 1/14 aprilie, p. 55.

211. *** , în *Gazeta Transilvaniei*, An LIII (1890), Nr. 158, sâmbătă 14 (26) iulie, p. 2.
212. *** , în *Gazeta Transilvaniei*, An LIII (1890), Nr. 159, duminică 15 (27) iulie, p. 3.
213. *** , în *Gazeta Transilvaniei*, An LIII (1890), Nr. 161, miercuri 18 (30) iulie, p. 3.
214. *** , în *Gazeta Transilvaniei*, An LIII (1890), Nr. 164, duminică 22 iulie (3 august), p. 2.
215. *** , în *Gazeta Transilvaniei*, An LIII (1890), Nr. 165, luni 23 (4 august), p. 2.
216. *** , în *Gazeta Transilvaniei*, An LIII (1890), Nr. 176, vineri 3 (15) august, p. 4-5.
217. *** , „Gavriil Musicescu”, în *Familia*, An XXXVI (1900), Nr. 33/ 13/26 august, p. 392.
218. *** , „Biografia Vornicului Teodor Burada”, în *B.O.R.*, An XI (1888), Nr. 10, pp. 870-871.
219. *** , „Înmormântarea lui Musicescu”, în *Gazeta Artelor*, Seria II 10 (15-25 decembrie), p. 2.
220. *** , „Moartea lui Gavriil Musicescu”, în *Evenimentul*, An XI (1903), Nr. 246, p. 1.
221. *** , „Moartea lui Gavriil Musicescu”, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 226, marți 9 decembrie, p. 3.
222. *** , „Înmormântarea lui Gavriil Musicescu”, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 228, joi 11 decembrie, p. 3.
223. *** , „Discursul domnului E. Mezzeti”, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 228, joi 11 decembrie, p. 2.
224. *** , „Cuvântarea rostită de d. Em. Manoliu profesor la Conservator la înmormântarea regretatului și în veci neuitatului Gavriil Musicescu”, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 229, vineri 12 decembrie, p. 2.
225. *** , *L'Étoile Roumaine*, IIIème année, no. 90, samedi, 25 avril (7 mai) 1887, p. 3.
226. *** , *L'Étoile Roumaine*, IIIème année, no. 91, dimanche, 26 avril (8 mai) 1887, p. 3.
227. *** , „Dezbaterile S-tului Sinod din sesiunea de toamnă anul 1900”, în *B.O.R.*, An XXIV (1901), Nr. 10, pp. 151-167.

228. *** „Sânțirea Mitropoliei”, în *B.O.R.*, An XI (1887), Nr. 2, pp. 118-120.
229. *** (pseudonim Țepeș), în *Arta*, An 1883, Nr. 5, 10 noiembrie, p. 73.
230. *** „Sânțirea Mitropoliei”, în *Arta*, An III (1894), Nr. 10, 15 mai, p. 170.
231. *** „Din țară”, în *Arta*, An IV (1895), Nr. 4, april, pp. 127-128.
232. *** „Din țară”, în *Arta*, An IV (1895), Nr. 5, mai, p. 156.
233. *** „Din țară”, în *Arta*, An IV (1895), Nr. 6, 7, 8, pp. 206-207.
234. *** „Din țară”, în *Voința Națională*, an IV (1887), Nr. 807, duminică 26 aprilie/8 mai, p. 1.
235. *** „Din țară”, în *Tutova*, An 4 (1887), Nr. 160, joi 2 aprilie, pp. 2-3.
236. *** „Scrisoare”, în *Arhiva*, An XII (1901), Nr. 1 și 2, ianuarie-februarie, pp. 91-92.
237. ANGELESCU, Constantin C., „Contribuții la biografia lui Gavriil Musicescu”, în *M.M.S.*, An LVI (1890), Nr. 1-2.
238. † Athanasie Craioveanu, „Corul Mitropoliei din Iași”, în *Albina*, An 1 (1897), Nr. 12 și 13, 21 și 28 decembrie, pp. 357-362.
239. ATANASIU, A. D., „Gavriil Musicescu”, în *Asociațiunea Generală a Artiștilor din Iași*, an 1904, Nr. 3, pp. 3-5.
240. BREAZUL, George, „Gavril Musicescu. La o jumătate de veac de la moartea lui”, în *Scânteia*, București, 23, Nr. 2854, 25 XII 1953.
241. BROJU, I., „Scrisoare deschisă”, în *Telegraful Român*, An XLII (1894), Nr. 32, sâmbătă 19/31 martie, pp. 1-2.
242. BUCESCU, Pr. Florin, „Pregătirea reformei hrisantice. Înnoiri muzicale în creația precursorilor reformei”, în *A. M. B.*, Vol. II, An 2000, Nr. 1, pp. 40-45.
243. IDEM, „Cântarea psaltică în manuscrisele moldovenești din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec XIX”, vol. I, Editura Artes, Iași, 2009.
244. BUGEANU, Constantin, „Gavril Muzicescu – înaintaș de seamă al muzicii românești”, în *Scânteia Tineretului*, An IX (1953), seria II, Nr. 1454, pp. 1-2.
245. BURADA, Teodor, „Corurile bisericesti de muzică vocală armonică în Moldova”, în *Arhiva XXV* (1914).
246. CARP, Dumitru, „Monografia bisericii Bucium”, în *Teologie și Viață*, An XIV (2004), Nr. 1-6, ianuarie-iunie, pp. 371-381.
247. CERNE, Titus, „Gavriil Musicescu”, în *Arta*, an III (1894), nr. 3, 1 februarie, pp. 33-35.

248. IDEM, „Relativ la prima înjghebare a muzicii vocale în țară”, în *Arta*, an I (1884), nr. 18, Iași.
249. IDEM, „Concert”, în *Arta*, An III (1894), Nr. 3, 1 februarie, pp. 40-42.
250. CHIRCEV, Elena, „Formule melodice în cântările bisericești ale lui Dimitrie Cunțanu”, în *Byzantion*, vol. II, Academia de Arte „George Enescu” Iași, 1996, pp. 63-67.
251. CIOBANU, Gh., „Colindele și muzica religioasă”, în *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol. II, București, Editura muzicală, pp. 95-111.
252. CRISTIAN, V. Gavriil „Musicescu, înaintaș al muzicii românești”, în *Munca*, București, 25 XII 1953.
253. CONSTANTINESCU, Ovidiu, „Gavriil Musicescu. 50 de ani de la moartea compozitorului”, în *Glasul Bisericii*, București, An XII (1954), Nr. 1-2.
254. CORDONEANU, C. M., „Răspuns la Întâmpinarea lui G. Musicescu”, în *România Musicală*, An V (1894), Nr. 2, 15 ianuarie, pp. 12-13.
255. COSMA, Viorel, „Musicescu și muzica rusă”, în *Veac Nou*, An XIII (1957), Nr. 12, vineri 22 martie, p. 2.
256. DAFIN, Ioan, „Gavriil Musicescu”, în vol. *Figuri ieșene*, ediția a II-a, Viața românească, Iași, 1926.
257. DRĂGOI, Sabin Z., „Gavril Musicescu, un discipol al marilor compozitori ruși”, în *Veac Nou*, An IX (1953), Nr. 103, p. 2.
258. DRĂGULĂNESCU, Thoma M., în *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 88, vineri 11/23 august, p. 3.
259. DUMITRESCU, R., „Un mare înaintaș al muzicii noastre”, în *Viața Capitalei*, an IV (1953), Nr. 1424, p. 2.
260. FIRCA, Gheorghe, „Gavriil Musicescu: un clasic”, în *SCIA*, București, Tom 1, Nr. 2, 1972
261. FONI, Fernanda, „Rolul lui gavriil Musicescu în dezvoltarea artei corale românești”, în *Studii și cercetări de istoria artei*, An VII (1960), Nr. 1.
262. GABRIELESCU, Grigore, „Musicescu și corul mitropoliei”, în *Evenimentul*, An IV (1896), 13 februarie, p. 2.
263. GALACTION, Gala, „Gavriil Musicescu”, în *MMS*, an XIII (1937), nr. 11.
264. GALINESCU, Gavril, „Muzica în Moldova”, în George BREAZUL și Petre NIȚULESCU, *Muzica românească de azi*, Cartea Sindicatului artiștilor instrumentiști din România, București, 1939.

265. GÖERING, H., „Musicescu Gavriil”, în *Calendarul Isvoarașul*, 1932, Tipografia Isvoarașul Bistrița-Mehedinți, pp. 24-26.
266. GRĂJDIAN, Vasile, „Legislația lui Alexandru Ioan Cuza și evoluția cântării bisericești”, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, seria Teatru, Muzică, Cinematografie, tomul 40, Editura Academiei Române, 1993, pp. 13-17.
267. GOLDAN, Chișinău, în „România musicală”, An IX (1898), Nr. 6, pp. 57-58.
268. IORDAN, Alexandru, „30 de ani de la moartea lui Gavriil Musicescu (1847-1903)”, București, 11 XII 1933
269. KIRIȚESCU, Constantin, „Un pionier al muzicii românești. Gavriil Musicescu”, în *Universul*, București, 51, Nr. 303, 5 XI 1934.
270. LEITES, Rufina, „Date noi privind legăturile de creație dintre Gavriil Musicescu și cultura muzicală rusă”, în *Muzica*, An 1977, Nr. 10 (301), pp. 22-29.
271. LEON, Aurel, „Musicescu, nume predestinat”, în *Cronica*, An VII (1972), Nr. 12 (320), p. 2.
272. LOBELL, Dr. I., „Orchestra conservatorului”, în *Arta*, An I (1903), Nr. 2, 9 noiembrie, p. 10.
273. LUGOȘIANUL, „Corul mitropolitan din Iași”, în *România musicală*, An I (1890), Nr. 12, pp. 3-5.
274. LUNGU, Nicolae, „Cincizeci de ani de la moartea lui Gavriil Musicescu”, în *M.M.S.*, An VI (1954), Nr. 1-3, pp. 44-46.
275. IDEM, „Problema transcrierii și uniformizării cântărilor psaltice în Biserica noastră, în „S. T.”, An VIII (1956), Nr. 3-4, pp. 241-249.
276. MANE, „Venirea D-lui Musicescu la Bârlad”, în *Tutova*, An 4 (1887), Nr. 164, joi 23 aprilie, p. 2.
277. MANE, „D. Musicescu la Bârlad”, în *Voința Națională*, An IV (1887), Nr. 801, sâmbătă 18/30 aprilie, p. 3.
278. MAXIM, I., „Moartea lui Gavriil Musicescu”, în *Liberalul*, An IV (1903), nr. 226, marți 9 decembrie, p. 3.
279. MAXIM, J., „Gavriil Musicescu și bucovinenii”, în *Arta*, An VI (1903), Nr. 8, 25 decembrie, pp. 9-10.
280. MIHAIL, Paul, „Viața și opera lui Gavriil Musicescu, oglindită în scrisorile anilor 1871-1899”, în *Studii Muzicologice*, București, vol. 2, 1956 (partea I), pp. 91-127; vol. 4, 1957 (partea a II-a), pp. 60-128.

281. MIHĂILESCU, Teofil, „Examenul întâmpinării D-lui Gavriil Musicescu adresată Sfântului Sinod”, în *Viitorul*, An III (1900), Nr. 7, pp. 3-5, Nr. 8-9, pp. 9-12, Nr. 10-11, pp. 8-12 și la Tipografia Dacia, P. Iliescu & D. Grossu, Iași, 1900.
282. MOISESCU, Titus, „Sisteme de notație în muzica religioasă de tradiție bizantină”, în *Acta Musicae Byzantinae*, vol 1, 1999, pp. 26-38.
283. IDEM, „Gavriil Musicescu, 150 de ani de la naștere”, în *Muzica*, An VIII (1997), Nr. 2, pp. 107-120.
284. MOISESCU, Gh. I., „O jumătate de veac de la moartea lui Gavriil Musicescu”, în *B.O.R.*, An LXXII (1954), Nr. 1, pp. 45-58.
285. IDEM, „La 125 de ani de la nașterea lui Gavriil Musicescu. Corespondența lui Gavriil Musicescu cu mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu”, în *B.O.R.*, An XC (1972), Nr. 9-10, pp. 1038-1051.
286. MOLDOVEANU, drd. Nicu, „Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română de la pătrunderea ei în cultul divin până la sfârșitul secolului al XIX-lea”, în *S. T.*, An XIX (1967), nr. 7-8, pp. 504-520.
287. IDEM, „Muzica bisericească la români în secolul XX”, partea I în *B. O. R.*, An CIII (1985), Nr. 7, pp. 615-636.
288. IDEM, „Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română de la pătrunderea ei în cultul divin până la sfârșitul secolului al XIX-lea”, în *Studii Teologice*, seria a II-a, an XIX(1967), nr. 6-7.
289. MOLDOVEANU, Diac. Dr., Nicu, „Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea”, în *G.B.*, An XLI (1982), Nr. 11-12.
290. MORARIU, Dr. Aurel, „Pentru memoria lui G. Musicescu”, în *Făt-Frumos*, An IX (1934), Nr. 5-6, pp. 122-124.
291. MUSICESCU, Maria Ana, „Gavril Musicescu”, în *Muzica*, An 1953, Nr. 4, pp. 40-43.
292. NAGACEVSCHI, Elena, „Creția corală a lui Gavriil Musicescu”, în *Arta '94*, Seria teatru, muzică, cinematografie, Chișinău, 1994, pp. 104-108.
293. NAGHIU, Prof. Iosif E., „Contribuții la biografia lui Gavriil Musicescu”, în *M.M.S.*, An XLVIII (1972), Nr. 3-4, pp. 235-237.
294. NICOLESCU, F., „Un înaintaș de seamă al muzicii noastre. 50 de ani de la moartea compozitorului Gavriil Musicescu”, în *România Liberă*, An XI (1953), Nr. 2874, 26 decembrie, p. 3.

295. PANȚĂRU, Pr. Prof., Anibal, „Din viața și activitatea regretatului compozitor român Gavriil Musicescu”, în *M.M.S.*, An LIV (1978), Nr. 9-12, pp. 770-772.
296. PASCU, George, „Ecouri ale Războiului de Independență în creația lui Gavriil Musicescu”, în *Cronica*, An II (1967), Nr. 18(65), sâmbătă 6 mai, p. 4.
297. PAULIAN, I. A., „Gavriil Musicescu. Amintiri”, în *Armonia*, Botoșani, An 5 (1928), Nr. 7-8, pp. 10-20.
298. IDEM, „Gavriil Musicescu. Amintiri”, în *Isvorașul*, Bistrița-Mehedinți, 7, Nr. 1-4, IX-XII 1928.
299. PÂRLEA, Năstase, „Din viața compozitorilor români. Musicescu”, în *Revista Muzicilor Armatei*, București, 1, Nr. 8-9, IX-X 1939.
300. PETRESCU, Pr. I. D., „Transcrierea muzicii psaltice”, în *B.O.R.*, an LV(1937), nr. 1-2.
301. PETRESCU, I. D., „Aspecte și probleme ale muzicii bizantine medievale”, în *Studii de muzicologie*, vol. 1, Editura muzicală, București, 1965.
302. PITEȘTEANU, Silvestru B., „Resumatu de lucrările Sfântului Sinod din sesiunea de toamnă a anului 1881”, în *B. O. R.*, An VI (1882), Nr 1, pp. 58-62.
303. POPESCU, Diac. Drd. Ioan G., „Învățăământul muzical în Biserica Ortodoxă Română”, în *B.O.R.*, an LXXXVII(1969), nr. 9-10.
304. POPESCU, Nae, „Gavriil Musicescu”, în *Muzică și Poezie*, An I (1936), Nr. 7, pp. 8-10.
305. POPESCU, Nicolae M., „Notația muzicală alfabetică a lui Petru Efesiu”, în *B. O. R.*, An XXXII (1909), Nr. 10, pp. 1190-1198.
306. POSLUȘNICU, M. Gr., „O pildă de activitate muzicală”, în *Crestomația muzicală*, Botoșani, 1, Nr. 1, VI 1923.
307. IDEM, „Opera lui Gavriil Musicescu în lupta pentru unitatea națională”, în *Armonia*, An V (1928), Nr. 7-8, pp. 4-10.
308. IDEM, Opera lui Gavriil Musicescu, în „Isvorașul”, Bistrița-Mehedinți, 7, Nr. 1-4, IX-XII, 1928.
309. RÂNZESCU, Constantin, „Ctitorii muzicii românești”, în *Păstorul Tutovei*, An I (1938), Octombrie-Noiembrie, pp. 284-289.
310. IDEM, „Gavriil Musicescu”, în *Păstorul Tutovei*, An I (1938), Septembrie, pp. 224-226.
311. SCHELETTI, Gh., „Relativ la cântecele naționale”, în *Arta*, An II (1885), Nr. 8, 15 ianuarie, pp. 60-62.

312. SBÂRCEA, George, Tiberiu Brediceanu despre Musicescu, în „Cronica”, Iași, 2, Nr. 12 (59), 25 III 1964.
313. † SILVESTRU B. Piteșteanu, „Resumatu de lucrările Sfântului Sinod din sesiunea de toamnă a anului 1881”, în *B.O.R.*, An VI (1882), Nr. 1, pp. 57-70.
314. STANCIU, Pr. Vasile, „Muzica bizantină – o emblemă a culturii universale”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, An XLII (1997), Nr. 1-2.
315. STÂNCULESCU, Ion, „Gavriil Musicescu, precursor al transcrierii psaltice pe notație lineară”, în *G.B.*, An XX (1961), Nr. 5-6, pp. 420-427.
316. STEINHAMER, Alex. C., „Gavriil Musicescu”, în *Curierul Muzical*, An II (1933), Nr. 15, p. 1.
317. STOICESCU, Ștefan, „Lui Gavriil Musicescu. Omagiu”, București, Tip. Toronțiu „Bucovina”, 1934.
318. † ȘTEFĂNESCU, Melchisedec, „Memoriu pentru cântările bisericești în România”, în *B.O.R.*, VI (1882), 1-12, pp. 11-47.
319. IDEM, Regulament pentru cântările bisericești, „B. O. R.”, An VI (1882), Nr. 1, pp. 45-47.
320. ȘOR, I., „Moartea lui Musicescu”, în *România Musicală*, An XIV (1903), Nr. 21, 15/28 decembrie, p. 161.
321. TEODOREANU, Al. O., „Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea lui Gavriil Musicescu: O întâmplare veche”, în *B.O.R.*, An LXXII (1954), Nr. 1, pp. 394-395.
322. TORONCIUC, Maria, „Al. Flechtenmacher, G. Musicescu, E. Caudella”, în *Dacia literară*, An XVIII (2008), Nr. 1 (76), pp. 61-64.
323. VANCEA, Zeno, „Rolul lui Gavriil Musicescu în dezvoltarea muzicii românești”, în *Contemporanul*, București, Nr. 51 (376), 18 XII 1953.
324. IDEM, „Un mare înaintaș al muzicii românești. La 125 de ani de la nașterea lui Gavriil Musicescu”, în *Scânteia*, 41, Nr. 9094, 21 III 1972.
325. VELCESCU, Josef, „În memoria marelui Musicescu”, în *Analele Banatului*, 3, Nr. 3, 1930.
326. VELEA, Diac. Prof. Marin, „Gavriil Musicescu – dirijor și compozitor de muzică corală bisericească”, în *B.O.R.*, An C (1982), Nr. 11-12, pp. 984-989.
327. IDEM, „Începuturile muzicii corale românești, laice și bisericești”, în *B.O.R.*, An XCVIII(1980), Nr.1-2, pp. 232-242.

328. IDEM, „Originea și evoluția semiografiei cântării bisericești”, în *S. T.*, An XVII (1965), Nr. 9-10, pp. 615-619.
329. VERDEȘ-IAȘI, Ștefan, Pr., „Gavriil Musicescu”, în *M.M.S.*, An XLVIII (1972), Nr. 3-4, pp. 217-230.
330. IDEM, „Gavriil Musicescu”, în *M.M.S.*, An XXX (1954), Nr. 3-4, pp. 68-83.
331. IDEM, „Gavriil Musicescu 125 de ani de la nașterea marelui muzician”, în *M.M.S.*, An XLVIII (1972), Nr. 3-4.
332. VRABIE, Prof. Gh., „Gavriil Musicescu, în vol Figuri ieșene, ediția a II-a, Viața românească, Iași, 1926, pp. 16-17.
333. WEBER, J., „Critique musicale”, în *Le Temps*, No. 10303, 22.07.1889, p. 2.
334. XENOPOL, A. D., „Corul Mitropolitan din Iași”, în *Arta*, an IV (1895), nr. 4, pp. 99-104.

F. Resurse web

321. <https://arhivaromaneasca.wordpress.com/arhive/arhive-ignorate/violeta-ionescu-urmasii-lui-%E2%80%9Ebaba-novac%E2%80%9D/>